

RUKA DO RUKU - AVANGARDA I FOLKLOR U MUZICI VOJINA KOMADINE

mr Zoran Komadina

Univerzitet u Kragujevcu

Filološko-umetnički fakultet

Odsek za muziku

Katedra za muzičku teoriju i pedagogiju

E-mail: komadinaz@gmail.com

UDK: 781.6

78.071.1 Komadina, V.

Plenarno predavanje

Sažetak: Koreografska svita *Ruka do ruke* nastala je 1969. godine. Inspirisana je poezijom Maka Dizdara i zapisima sa stećaka. Svita je koncipirana kroz osam slika - stavova a njenom nastajanju prethodili su razgovori i dogovori sa Janom Beranom koji je radio televizijsku realizaciju. Delo je nastalo u periodu u kome Komadina stvara pod značajnim uticajem evropske avangarde ali se i na specifičan način bavi folklornim nasleđem. Ovo je jedna od prvih autorovih kompozicija u kojima se takav spoj na ovakav način realizuje. U radu će se prikazati jasni elementi savremenog (skoro radikalnog) muzičkog jezika i specifičan način tretmana folklora koji je prisutan pre svega na asocijativnom nivou uz gotovo striktno izbegavanje konkretnih citata. Ukazaće se na principe oblikovanja forme, harmonskog jezika, tretmana instrumenata sa posebnim osvrtom na tretman teksta i ljudskog glasa. Kompozicije iz ovog stvaralačkog perioda su sasvim retko bile predmet analitičkog prikaza te je namera da se napravi iskorak u tom smeru.

Ključne reči: Vojin Komadina, Jan Beran, muzička avangarda, Mak Dizdar, muzički folklor

Ruka do ruke, koreografska svita nastala je pre više od pola veka - još 1969. godine. U čuvenoj zbirci pesama *Kameni spavač*, Maka Dizdara, nalazi se pesma *Kolo* koja započinje stihom *Ruka do ruke*. To nas već upućuje u osnovnu inspiraciju za nastanak ovog dela.

Delo se u podnaslovu definiše kao Koreografska svita, što dosta govori o njegovoj prirodi i o načinu nastanka. Kako reditelj Jan Beran kaže u emisiji *Čovjek i vrijeme* iz 1978. godine:

„Obišavši zajednički mnoge predjele Hercegovine - posebno nekropole stećaka; doživljavajući podjednako njene ptice i zmije (što bi rekli) zemlju i nebo, mi smo se čak veoma precizno dogovarali o stavcima ove svite i njenom karakteru. Ta je partitura kasnije postala svojevrsni zvučni rukopis filma o kojem je riječ. Bio je prvi slučaj da jedno muzičko djelo (ne samo kod nas) nastane u namjeni ovakve vrste.“

Svakako se nameće zaključak da partituru ovog dela nije sasvim moguće sagledati bez uzimanja u obzir ove činjenice, odnosno mora se razmatrati i kroz prizmu „gotovog proizvoda” odnosno TV realizaciju.

Saradnja Vojina Komadine i Jana Berana je bila intezivna i relativno dugotrajna. Možemo reći da je Koreografska svita *Ruka do ruke* predstavljala krunu te saradnje. U periodu koji je prethodio realizaciji ovog projekta, Beran je snimio više tzv. TV intermeća na muziku Vojina Komadine. Te kratke forme su u svoje vreme bivale često emitovane u različitim terminima kada je

bilo potrebno popunjavati programske „praznine”. Interesantan je i osvrt na ta intermeca koji se javlja u knjizi Emira Kusturice *Smrt je neprovjerena glasina* i glasi ovako: Koračao sam prema školi i gledao u kameno stepenište koje je izgledalo kao da je pod vodom. Prizor je ličio na intermeco Televizije Sarajevo, u režiji Jana Berana, sa muzikom Vojina Komadine. Ja sam se osjećao više kao ronilac, nego kao đak koji korača prvi put u školu.¹

Delo se sastoji iz VIII stavova, a stavovi - slike nose nazive:

1. *Introdukcija*
2. *Kameno kolo*
3. *Davno ti sam legao*
4. *Kolo vilovito*
5. *Ruka do ruke*
6. *Kolo djevojačko*
7. *Slovo o štitu*
8. *Epilog*

Prva i poslednja slika (*Introdukcija* i *Epilog*) su potpuno iste pa je to očigledno iskorišćeno kao način da se ponavljanjem, vraćanjem na početak, zaokruži forma i ostvari doživljaj celine.

Iako se i po nazivu i naslovima slika ove svite može (ispravno) pretpostaviti da je poezija Maka Dizdara (čuvena zbirka *Kameni spavač*) poslužila kao inspiracija za nastanak dela, u čitavoj partituri je prisutna samo jedna (kratka) pesma - *Kolo* (u slici *Kameno kolo*) zatim prva pesma iz *Slova o slovu* (u *Introdukciji*) i prvi stih iz pesme *Zapis o vremenu* (*Davno ti sam legao*). Naslov sedme slike *Slovo o štitu* korespondira sa Dizdarevom pesmom *Zapis o štitu* ali se tekst u čitavom sedmom stavu uopšte i ne pojavljuje. Sve ovo nam prilično jasno ukazuje da je Dizdareva poezija samo jedan (i veoma važan) element koji predstavlja inspiraciju za nastanak ovog dela. Uostalom u ovoj kompoziciji gotovo da i nema „pevanja” bilo kojih stihova. Stihovi (ukupno nekoliko njih) se pojavljuju ili kroz kazivanje recitatora ili se iznose u asocijativnim formama, koje više podsećaju na govor, šapat ili drugi glasovni zvučni efekat. Horski ansambl je u najvećoj meri i iskorišćen kao jedna od više zvučnih boja.

Izvođački aparat je interesantno postavljen: Od drvenih duvača prisutne su samo flaute - četiri, a od limenih po četiri trube *in B* i četiri trombona. Gudački korpus je bez violina tako da viole predstavljaju gornji glas. Udaračka sekcija je bogato zastupljena i tu su osim timpana još i ksilofon, vibrafon, doboš, tamburin, tam-tam, činele i klaves. Od ostalih instrumenata zastupljen je klavir a njegova deonica (i način izvođenja) je formirana tako da

¹ Ova reminiscencija budi slike i prizore koji su se emitovali u okviru tog - tada standardnog dela programa TV Sarajevo. U mom sećanju na detinjstvo je i ostala činjenica da su me školski drugovi često indetifikovali kao osobu čiji je otac „pisao intermeco”.

ima prvenstveno perkusivno koloristički tretman. Čak se u izvođenju traži i upotreba palica kojima se tonovi proizvode direktno na žicama instrumenta. Osim recitatora pojavljuje se i solo sopran koji donosi jedinu „pravu” melodiju (iako bez teksta) u slici *Kolo djevojačko*.

Gotovo identičan izvođački aparat se pojavljuje i u izuzetno uspelom delu - prvom baletu Vojina Komadine - *Satana*, gde je u orkestru priključena još samo jedna harfa. To je samo jedna od sličnosti koja vezuje ova dva dela. Postoje i druge dodirne tačke, počevši od same inspiraciji starim - bogumilskim zapisima odnosno u slučaju *Satane* manihejskim verovanjem - dualizmom koji čine dve strane: Bog i Sotona, gde je Bog tvorac svega dobrog i duhovnog a manihejski Sotona tvorac svega materijalnog i zavodljivog - pa do orkestarskog aparata a često i tretmana instrumenata - i kao sonornih grupa i brojnih zvučnih efekata koji se koriste. Balet *Satana* je završen dve godine nakon dela *Ruka do ruke* i može se tvrditi da ove kompozicije sadrže odlike istog stvaralačkog perioda. Povod da se posebno osvrnem na ovo delo - balet *Satana* je svakako i taj što konačno imamo priliku da pogledamo i proučimo partituru ovog baleta koja nam je dugi niz godina bila nedostupna. Napokon ćemo imati priliku da bacimo malo više svetla na ovo delo koje svakako predstavlja ne samo jedno od najvažnijih u Komadininom opusu već je reč i o najizvođenijem baletu u Bosni i Hercegovini.

Vratimo se koreografskoj sviti *Ruka do ruke* uz - čini mi se potrebnu ogradu. Naime, partitura je napisana (i realizovana) tako da puni smisao ostvaruje kroz koreografiju i TV realizaciju ali većina stavova - slika funkcioniše i na čisto muzičkom nivou.

Prva slika: *Introdukcija*

Prvi stav je *Introdukcija* (približnog trajanja 4'30") i sastoji se iz nekoliko manje ili više raznorodnih elemenata. U ovoj slici će se iskoristiti celokupan izvođački aparat izuzev solo glasa.

Kompozicija započinje (otvara zvučni prostor) zvukom Tam-tama (instrumentom koji je vrlo prisutan u ovom delu) na šta se nadovezuje zvučno „komešanje” u grupi truba. U svakom glasu se pojavljuje šest ili sedam motiva (odvojeni kratkim pauzama), jednako ritmizovanih ali različitog trajanja. Ukupan opseg u kome se sva četiri glasa (trube) kreću je čista kvarta. Iako notni zapis deluje relativno precizno, izvesno je da preovladava aleatorički utisak, odnosno da se na samom početku prepoznaje aleatorika koja će (manje ili više kontrolisana) biti prisutna u najvećem delu partiture. Aleatoriku prepoznavamo kao savremenu (nazovimo avangardnu) tehniku kojom se Komadina koristio u ovom stvaralačkom periodu. Prva zvučna slika se proširuje trombonima - koji se klizeći kreću u sekundnim sazvučjima u ambitusu male terce, da bi se slika dodatno proširila zvukom ksilofona i šumom Tam-tama.

Primer 1

Vojin Komadina, *Ruka do ruke*, *Introdukcija* - početak

I INTRODUKCIJA

Fl. I
Fl. II
Cl. I
Cl. II
Fag. I
Fag. II
TR. I
TR. II
TB. I
TB. II
B. I
B. II
Perc.
vibr.
BT.
cl.
vibr.
PF.

TOZNOVI SU AKO GRUPE IZ OPA
SE LEGATTO,
PROZVAN VASI SANDRA
DOK SU NA PAKU KOJIM JE
NAVILAN U GRUPI MALO JE
PRVITON U GRUPI MALO JE
AZBUCOVAN,
A PAKLA IZ NAMI GRUPE JE
OCC. JE
TU
U SVE ČETIRI TRUBU TEMPO
NEŠE DA BUDUŠTI, ALI TRU
DA DA JE PRISILJEN IMA

M.M. sca. 60
Cresc.

TRAJANJE 20"

Handwritten notes:
- *Tempo*
- *poslednja harmonika 1/20 off*
- *Ne gubiti snagu*

Druga zvučna slika započinje udarom (palicama po žicama) u niskom registru klavira i zvukom sul ponticelo gudača u najvišem mogućem registru i najtišoj dinamici. To čini podlogu za pojavu prvo recitatora a zatim i hora koji u šapatu izgovaraju reč *hodešti* (stari oblik reči *hodeći*) koja će se pretvoriti samo u šapatom izgovarane suglasnike h,d,š i t. Sve skupa u ovoj slici tretman i gudača i glasova je gotovo samo u funkciji ostvarivanja zvučne boje.

Primer 2Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Introdukcija* - nastup hora i recitatora

Sledeći prizor započinju udaraljke, najpre vibrafon u pijano dinamici a zatim ksilofon i klavir - bez strogo utvrđenog ritma i bez melodije. To služi kao prelaz za nastup recitatora i muškog dela hora (bez instrumenata - pratnja ovde ne bi bila odgovarajući termin) koji donose tekst iz Prvog *Slova o slovu* (Mak Dizdar) uz samo približno određen ritam a opet kroz varijantu govora a ne pevanja. Poslednji prizor u ovom stavu asocira na početak gde se zvučnom „komešanju” truba priključuju i flaute sa sličnom slikom i tromboni (sva četiri) u već poznatim sekundnim sazvučjima. Unutar opsega od *ais* (najniži ton u trombonima) do f_2 (naviši ton u flautama) svaka instrumentalna grupa sadrži po četiri različita tona čineći tako prisutnom celokupnu dvanaestotonsku lestvicu. Nakon opadanja dinamike ceo stav završava udarima (i odzvukom) Tam-tama pa na taj način se vrši svojevršno zaokruživanje povratkom na početnu zvučnu boju.

Druga slika: *Kameno kolo*

U *Kamenom kolu* se smenjuju dva osnovna prizora: Hor ili Recitator uz amorfnu pratnju gudača, flauta i pretežno kolorističkih udaraljki (vidi primer 3.) (i uz ritmički obrazac u klavesu koji ipak asocira na kolo) i ritmično melodijski egzaktni obrasci koji se javljaju u limenim duvačima, timpanima i ksilofonu. (vidi primer 4.) Uz opšti izgled ove slike istaći ću samo da se pored ritmičkih obrazaca (klaves a kasnije timpani) u horskom delu ansambla

pojavljuju fiksirane notne visine i formiraju (kakvi takvi) melodijski pokreti. Ovi ipak precizni i melodijski i ritmički obrasci ovu sliku u značajnoj meri i razlikuju od prethodne. U jednom delu način pevanja i ritmički model ipak formiraju asocijacije koje ovu sliku jasno vezuju za muzički folklor. Iako partitura nije sasvim precizno zapisana, elementi aleatorike su u manjoj meri prisutni u ovom stavu.

Primer 3

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Kameno kolo* - Prva zvučna slika

The image displays a handwritten musical score for the piece "Prva zvučna slika" by Vojin Komadina. The score is organized into several systems of staves. The top system includes a melodic line with notes and rests, marked with "xii." and "vibr.". Below this are several empty staves. The middle system features a staff with notes and rests, annotated with "KAM" and "MIRAZA" above it, and "NO SINHRON" and "AVANSA" below it. The bottom system shows a grand staff with staves for Violin (VL.), Viola (V.), Violončelo (VC.), and Kontrabas (C.B.), with notes and rests indicating their parts.

Primer 4Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Kameno kolo* - Druga zvučna slika

The image shows a musical score for a piece titled "Ruka do ruke" by Vojin Komadina. The score is written on five staves. The top two staves are for Violin I and Violin II, the third is for Violoncello (Vcl.), and the bottom two are for Recitator. The Recitator part includes the text "RUKA DO RUKA". The score is marked with "Vibr." and "Vcl.". The score is divided into two systems by a vertical dashed line.

Treća slika: *Davno ti sam legao...*

Naziv ovog stava - slike je prvi stih iz pesme Maka Dizdara *Zapis o vremenu*.

Početak je zanimljiv po tome što se formira šestoglasni kanon u gudačkoj sekciji. Propostu čini dvanaestonska melodija (nazovimo je serija) a imitacije - risposte se pojavljuju uz postepeno smanjivanje vremenskog intervala od početnih šest a zaključno sa dve vremenske jedinice. Visinsko rastojanje imitacija se kreće po sekundama od početnog tona *g* malo - naviše i naniže tako da će obuhvatiti inicijalise od *d* do *h* malo. Ovo je opet način da se formira pokretna (i vrlo živa) zvučna masa ili zvučni blok kojem će se priključiti trube koje postepeno formiraju izrazito gust zvučni sloj svirajući ležeće tonove na četvrttonskim rastojanjima. Na tako postavljenu zvučnu sliku nadovezuje se hor u ležećem klasterskom sazvučju i čini prelaz prema nastupu recitatora.

Primer 5Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Davno ti sam legao...*, Izlaganje kanona

Andante

vi. I - I

vi. II - II

vc. - I - I

vc. - II - II

ritard. sim.

p

p

p

p

Novi, drugačiji prizor formiraju sve instrumentalne grupe (izuzev gudača) u visokom stepenu dinamike, gde se u svakoj grupi javljaju različite melodijsko-ritmičke fraze a obuhvataju veliki zvučni prostor od čak četiri oktave.

Primer 6Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Davno ti sam legao...*, Drugi prizor

Završetkom ovog prizora formira se nova, interesantna zvučna slika: Iznad ležećeg klsterskog sazvučja u violama nastupa hor uz specifično pevanje sa ponirućom intonacijom oponašajući tako neku vrstu žalobnog pevanja.

Primer 7

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Davno ti sam legao...*, Nastup hora

The image shows a handwritten musical score for 'Primer 7'. It consists of several staves. The top staff has a large bracketed section with a circled 'S' and 'A' below it. Below this are three staves with rhythmic markings in boxes. The score is heavily annotated with lines, arrows, and symbols, indicating a complex, overlapping structure.

Ceo stav se zaokružuje još jednim nastupom recitatora koji opet donosi početne stihove.

Sve u svemu u ovom stavu nemamo direktnu vezu sa folklornom tradicijom, on nastaje kao impresija *Zapisa o vremenu* koje se donose i tumače vrlo savremenim muzičkim jezikom.

Četvrta slika: Kolo vilovito

Nije teško konstatovati da se u ovoj numeri muzički folklor jasnije ispoljava. Prisutna je jasna i izrazita ritmičko-igračka podloga (u partituri ona je predviđena da traje sve vreme, ali se u realizaciji snimka od toga odustalo, pa se ritmička komponenta zaustavlja prelazom na drugu zvučnu sliku) a prisustvo i tretman horskih glasova jasno asocira na narodno pevanje.

Primer 8

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Kolo vilovito*, Nastup udaraljki

The image shows a handwritten musical score for 'Primer 8'. It consists of several staves. The top staff has a circled '2' and a double bar line. Below this are three staves with rhythmic markings in boxes. The score is heavily annotated with lines, arrows, and symbols, indicating a complex, overlapping structure.

I u ovoj numeri su prisutni elementi aleatorike (i improvizacije) koju najbolje vidimo na završetku: Neodređene ili neprecizno postavljene visine tonova, neprecizno postavljeni ritmički obrasci i njihovo ponavljanje samo približno određeno vremenskim trajanjem.

Primer 9Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Kolo vilovito, Kulminacija*
Peta slika: *Ruka do ruke*

Ova numera, koja nosi naziv kao i celo delo, traje kratko - ukupno originalno trajanje je nešto više od dva minuta. Pisana je potpuno savremenim jezikom i izvan konteksta ove svite i ne bi ponela nikakve folklorne asocijacije. Početno klastersko sazvučje („bruj” sastavljen od šest tonova) se javlja u dubokom registru grupe violončela. Zvučna boja se nadograđuje klasterom proizvedenim udarcima palicama po najdubljim žicama klavira (kao u *Introdukciji*) a zatim se priključuju jedna po jedna grupa duvačkih instrumenata. Svaka grupa donosi po četiri različita tona tako da zajedno (opet) formiraju dvanaesttonsku lestvicu unutar opsega od dve oktave.

Primer 10

Vojin Komadina, *Ruka do ruke*, Ruka do ruke, Nastup instrumentalnih grupa

Nakon ovakve guste zvučne slike sledi središnji deo razudene fakture, baziran na dijalogu više melodijskih ili kolorističkih instrumenata uz jedan intenzivan prekid, nastupom čitavog izvođačkog aparata (u forte dinamici) u još jednom zvučnom „komešanju”. Završetak ove numere je ostvaren zaokruživanjem odnosno povratkom na prvi zvučni prizor: bruj klastera u violončelima i dubokim klasterom na klavirskim žicama.

Šesta slika: Kolo djevojačko

Ovo je krajnje jednostavna i upečatljiva numera u kojoj učestvuju samo tri izvođača: solo sopran, tamburin (donosi ritmički obrazac - asocijaciju na kolo) i solo flauta.

Solo sopran započinje ovaj stav izlaganjem (prvim od četiri) kratke, jednostavne melodije (rubato) - ambitusa velike terce u kojoj se samo na karakterističnom završetku javlja hromatski pokret. Kratka, tri puta

ponovljena, ritmička figura, u umereno brzom tempu koju donosi tamburin razdvaja prvi i drugi nastup melodije u sopranu.

Primer 11

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Kolo djevojačko*, Nastup soprana

The image shows a musical score for two parts. The upper staff is for the tamburin, with the tempo marking 'Allegro moderato' and the instrument name 'TAMBUKIN' written below it. The lower staff is for the soprano, with the tempo marking 'Rubato' and the instrument name 'Soprano - solo' written above it. The soprano part begins with a melodic line starting on a low note, marked with 'A' below it, and includes a fermata over a note.

Drugi nastup je melodijsko ritmički nešto razvijeniji. Sledeća pojava tamburina (sa nepromenjenom ritmičkom figurom) uvodi nastup flaute koja donosi življu, ritmizovanu verziju osnovnog napeva, zadržavajući inicijalis i završni melodijski obrazac. Treći nastup soprana je još razvijeniji a opseg melodije je malo proširen (na čistu kvartu). Sledi još jedna promena i nastup tamburina i melodije u flauti koja je dodatno razvijena u odnosu na prethodnu pojavu. Četvrti (poslednji) nastup soprana donosi nešto kraću i smireniju verziju melodije i nagoveštava završetak koji će definitivno biti potvrđen poslednjim nastupom tamburina i flaute, koja donosi svedenu i smireniju varijantu osnovne melodije, baziranu samo na završnom obrascu odnosno ponovljenom kadenciranju.

Osnovna melodija, ritam igre - kola i ritmizovana melodija flaute u velikoj meri izazivaju folklorne asocijacije. Prisustvo melodije, način obrade materijala, faktura i karakter ove numere kontrastira ostalim stavovima.

Sedma slika: *Slovo o štitu*

Slovo o štitu je napisana za samo jedan deo ansambla - uključeni su limeni duvači tj. grupa truba i trombona, čak su i udaraljke izostavljene.

Na snimku koji je ostvaren (i verovatno se može smatrati „zvaničnom” verzijom kompozicije) izostavljen je početni deo numere - trajanja približno 45 sekundi. Ovaj stav svakako spada u grupu meditativnih, onih kod kojih nas samo naslov upućuje u koren inspiracije. Teksta nema a nema i nikakvih folklornih obeležja - ni u naznakama.

Primer 12

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Slovo o štitu*, Pokretna zvučna boja

Ceo stav protiče uz ležeće (sporo pokretne i intonativno klizajuće) guste akordske strukture uz jedan visinski i dinamički vrhunac. Numera se završava u potpuno utišanom zvučanju (koristeći i bezzvučno „duvanje” u instrumente”) koje vodi u „morendo”. To nas dovodi do numere

Osma slika: Epilog

Koja, kao što se vidi na sledećem primeru predstavlja doslovno ponovljenu *Introdukciju*. Na ovaj način je cela forma dobila svoje zaokruženje.

Primer 13

Vojin Komadina, *Ruka do ruke, Epilog*

Kompozicija *Ruka do ruke* spada u ona dela (i jasno pripada tom stvaralačkom periodu) u kojima Komadina koristi savremen, a u tom vremenu i ovom prostoru to deluje i kao radikalni muzički jezik. Ono što je odlika ove faze je da se takav izraz prepliće sa arhaičnim slojevima muzičkog nasleđa koji najčešće donosi sintezu sa muzičkim folklorom.

Orkestarski sastav, tretman instrumenata, atonalnost ili često i izbegnuta tonalnost, upotreba dvanaesttonskih ali i drugih, nepotpunih serija, manje ili više kontrolisana aleatorika i elementi improvizacije, specifično kolorističko tretiranje instrumenata i glasova zatim netercna sazvučja, složene višezvuke i

relativno česta upotreba klastera predstavljaju, svakako ,elemente koji u vreme nastanka kompozicije mogu da se okarakterišu kao savremena (a ponekad i radikalna) a često se vezuju za avangardni pristup muzici. Folklor je prisutan u ovom delu i prepoznaje se najjasnije u stavovima (a ima ih tri) koji u nazivu sadrže kolo. Citata nema ali su impresija i inspiracija prepoznatljive. Tekst koji se i pojavljuje predstavlja samo odlomke iz pesama Maka Dizdara a sama muzika nastaje i razvija se kao odjek ili doživljaj izgovorenih ili još češće neizgovorenih reči, kao slika raspoloženja i proživljavanja i poezije Maka Dizdara i pogleda u prošla vremena kao i otkrivanje i doživljaj arhetipskih simbola i reklo bi se njihove transcedencije u sadašnje vreme.

U tom pogledu su slične i neka druga dela nastala u tom vrlo plodnom stvaralačkom periodu a osim pomenutog baleta *Satana* tu je i *Smrt majke Jugovića* kao i *Refren IV* - dakle neka od najznačajnijih kompozicija u celokupnom autorovom opusu.

Osim želje da se ono što kompozitor nosi u sebi (i sa sobom) - dakle folklorno arhaične muzičke slojeve, iskaže i prezentuje savremenim muzičkim jezikom, postoji jedna veza između folkloru i avangarde (ili savremenog jezika, atonalnosti, kako god...) a to je upravo nedostatak tonaliteta i u jednom i u drugom slučaju. U gore pomenutim kompozicijama se može jasno uočiti upravo da je takav (avangardni, savremeni, itd.) muzički jezik postao dobra i odgovarajuća podloga folklornim idiomima i u situacijama kada se javljaju kao citati ili kvazi citati kao i onda kada samo naslućujemo njihovo prisustvo. Ovo je jedno od mogućih rešenja (kod Komadine vrlo često u ovom periodu) koje zamenjuje ili se pojavljuje kao odgovarajuće a umesto česte stilizacije ili tonalno-harmonske obrade folklorne tradicije.

Korišćena literatura:

Komadina, Vojin. (1969). *Ruka do ruke*, koreografska svita [Partitura]. Rukopis.
Kusturica, Emir. (2010). *Smrt je neprovjerena glasina*, Beograd, Novosti

SUMMARY

HAND IN HAND - AVANT-GARDE AND FOLKLORE IN THE MUSIC OF VOJIN KOMADINA

MA Zoran Komadina

The choreographic ensemble *Hand to Hand* was created in 1969. It is inspired by the poetry of Mak Dizdar and records from stećak tombstones. The suite was conceived through eight images - attitudes, and its creation was preceded by talks and agreements with Jan Beran, who worked on television. The work was created in the period in which Komadina creates under the significant influence of the European avant-garde, but the final musical expression is realized through intertwining with the archaic layers of musical heritage. This is one of the first author's compositions in

which this connection is realized in this way. The paper highlights clear elements of contemporary (occasionally radical) musical language: orchestral composition, treatment of instruments, atonality (or often avoided tonality), use of twelve but also other, incomplete series, more or less controlled aleatorics and elements of improvisation, specific coloristic treatment instruments and voices then non-tertiary chords and relatively frequent use of clusters as well as a specific way of treating folklore. Folklore, which is present primarily on an associative level, with almost strict avoidance of specific quotations. It is most clearly recognized in the movements (and there are three of them) that contain (a traditional folk dance) Kolo in the name and retain associations to the game. The text used is only excerpts from Maka Dizdar's poems and the music itself originates and develops as an echo or experience of spoken or even more often unspoken words, as a picture of the mood and experience of Maka Dizdar's poetry and views of the past as well as the discovery and experience of archetypal symbols and their transcendence in the present tense.

Key words: Vojin Komadina, Jan Beran, musical avant-garde, Mak Dizdar, musical folklore

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

78(082)

НАУЧНИ скуп "Савремено и традиционално у музичком
стваралаштву" (2 ; 2020 ; Источно Сарајево)

Савремено и традиционално у музичком стваралаштву 2 :
зборник радова са научног скупа Дани Војина Комадине, одржаног
10-12. децембра 2020. године / [главни и одговорни уредник
Мирадет Зулић]. - 1. изд. - Источно Сарајево : Музичка академија
Универзитета, 2021 (Источно Сарајево : Копикомерц). - 250 стр. :
илустр., ноте ; 24 cm

На врху насл. стр.: Универзитет у Источном Сарајеву. - Текст ћир. и
лат. - Тираж 100. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад. - Summeries.

ISBN 978-99976-902-4-1

COBISS.RS-ID 134086145